

Кудря Віталій Олександрович – кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративної діяльності Національної
академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Розглянуто питання міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми.

Ключові слова: міжнародне співробітництво; протидія торгівлі людьми.

Рассмотрены вопросы межгосударственного сотрудничества правоохранительных органов в сфере борьбы с преступностью, связанной с торговлей людьми.

Ключевые слова: международное сотрудничество; борьба с торговлей людьми.

The question of international cooperation of law enforcement in combating crime in human trafficking is considered.

Keywords: international cooperation; fight against trafficking.

Міждержавне співробітництво країн у сфері протидії злочинності зумовлено розширенням масштабів міждержавної та регіональної злочинності у сфері торгівлі людьми. Загроза національній і міждержавній безпеці з боку транснаціональної злочинності виникла не випадково, а як неминучий результат діяльності трансзлочинних організацій, конгломератів, що підривають соціальні норми та звичаї, посягають на національний суверенітет, економіку й порушують національні кордони.

Сучасна злочинність активно й успішно використовує нові можливості, випереджаючи правоохоронні органи, яким доводиться докладати значних зусиль для організації протидії злочинним намірам щодо торгівлі людьми. Злочинність прагне забезпечити свою діяльність у межах багатьох країн, уміло використовуючи при цьому відмінні один від одного національні підходи до протидії злочинності, незаконного використання людської праці та сексуальної експлуатації.

Аналіз останніх наукових досліджень із цієї теми свідчить, що питання співробітництва правоохоронних органів України та зарубіжних держав розглядали частково, за окремими напрямками. Значну увагу приділяють, зокрема, тероризму, організованій злочинності, фінансовому шахрайству, злочинності у сфері комп'ютерних технологій. Протидії торгівлі людьми стали приділяти увагу лише останніми роками, коли ця проблема набула глобальних масштабів. Невирішеною лишається низка аспектів взаємодії органів внутрішніх справ, організаційне та фінансове забезпечення їх спільної діяльності. Тому метою цієї статті є визначення шляхів оптимізації взаємодії та

співробітництва міліції й поліції зарубіжних країн у протидії міждержавній злочинності та торгівлі людьми.

Міждержавна злочинність становить загрозу інтересам і правам людини, політичній стабільності й економічному розвитку держав, системі міжнародної безпеки загалом. Тому, на наш погляд, важливе місце має посідати інтеграція у процесі міждержавного поліцейського взаємозв'язку. Поліцейське співробітництво являє собою об'єднання зусиль правоохоронних органів як держав ближнього зарубіжжя, так й інших держав. Зазначений підхід цілком відповідає національним інтересам України, оскільки дасть змогу, по-перше, більш ефективно протидіяти злочинності, по-друге, впливати, хоча й опосередковано, на формування правоохоронної політики наших партнерів, з метою її ефективною координації.

В. П. Зимін і І. М. Зубов стверджують, що “перед фактом такої серйозної загрози, як злочинний світ... держави з дедалі більшою готовністю будуть йти на взаємні обмеження своїх суверенних прав для забезпечення загального світового спокою і належного порядку” [1]. Цей прогноз можна визнати правильним. Однак реалії сучасного світу свідчать про те, що кожна держава прагне забезпечити, передусім, власну вигоду, за наявності можливості, за рахунок інших країн. Історія свідчить, що будь-які обмеження суверенітету можуть допускати лише на взаємовигідній основі й тільки країни, які мають майже рівні економічні, військові або інші можливості, а також стабільну економічну та політичну обстановку.

Ураховуючи ті обставини, що загроза з боку міждержавної злочинності на національному та міждержавному рівнях буде посилюватися, держави СНД мають здійснювати відповідні заходи протидії виявам цієї злочинності.

Злочинність давно перейшла національні кордони колишніх республік СРСР і стала транснаціональним явищем, тому для ефективності протидії їй необхідні заходи міждержавного характеру [2]. Останніми роками рівень міждержавного співробітництва у протидії злочинності й торгівлі людьми зріс, проте у співробітництві, на наш погляд, ще є багато прогалин, що можуть бути використані й використовуються злочинцями. Ця злочинність становить серйозну загрозу для держав, стримати яку можна в тому разі, якщо буде налагоджено тісну співпрацю та взаємодію між державами у протидії їй.

Вважаємо, що кінцевим результатом такої співпраці мають стати умови, за яких:

міждержавна злочинність має зазнавати підвищеного ризику, незалежно від того, на яку країну вона орієнтована;

уряди, комерційний сектор, правоохоронні органи й система кримінального правосуддя будуть невразливі для корупції та насильства з боку міждержавної злочинності;

внутрішньодержавна злочинність країн не матиме підтримки ззовні;

міждержавна злочинність поступово згорне свою діяльність, і згодом її буде ліквідовано.

Таким чином, загальні завдання полягають у тому, щоб створити несприятливі умови для міждержавної злочинності, проникнути до її структури, підірвати й ліквідувати їх, а також максимально ускладнити здійснення міждержавних злочинних операцій.

Мотиви, за яких необхідно посилювати міждержавне співробітництво у сфері протидії злочинності й торгівлі людьми, досить вагомі. Міждержавна злочинність стає масштабною, дедалі частіше налагоджується чітко організоване співробітництво криміналу, з метою активізації злочинної діяльності. За таких умов урядам держав СНД, незалежно від засобів і ресурсів, якими вони оперують, складно вживати відповідних заходів, не користуючись певною формою міждержавного співробітництва [3].

Саме та обставина, що уряд кожної країни не може самостійно завдати серйозного удару міждержавній злочинності, зумовлює необхідність міжнародного співробітництва.

Зазначимо, що на практиці міждержавні конгломерати, що займаються незаконною діяльністю, торгівлею людьми, активно розвиваються, оскільки зусилля правоохоронних органів окремих держав, як правило, відсікають лише окремі ланки їх злочинних операцій. Іншими словами, держави вживають заходів лише стосовно філії чи місцевої форми, але практично не мають змоги дійти до “центру” злочинних корпорацій. Міждержавна злочинність користується неузгодженістю правоохоронних заходів, яких уживають на національних рівнях. Навіть якщо для компенсування недоліків національної системи докладають зусиль щодо видачі злочинців та їх подальшого притягнення до кримінальної відповідальності в інших країнах, злочинці уникають екстрадиції, прикриваючись гаслами національного громадянства та суверенітету. Так, завдяки активному сприянню НЦБ Інтерполу вдалося встановити місцеперебування та затримати чимало небезпечних злочинців, які вчинили злочини на території інших держав і переховувалися від правосуддя в Україні, а також наших співвітчизників, які втекли за кордон. За статистичними даними, упродовж 1997–2002 рр. за участю НЦБ Інтерполу в Україні затримано й екстрадовано за кордон 82 злочинці, яких розшукували в Росії, Болгарії, Китаї, Німеччині, Латвії, Польщі, Туреччині, Австрії, Італії та інших країнах. За цей період понад 120 підозрюваних або обвинувачених у вчиненні злочинів на території нашої держави знайдено за кордоном. Лише у 2001 р. Австрія, Німеччина, Греція, Польща, Росія, Угорщина, Молдова, Чехія, Латвія видали Україні 38 зловмисників. Україна передала 22 особи до Вірменії, Німеччини, Росії, Литви, Казахстану й Молдови [4].

Деякі зловмисники, які вчинили злочин на території однієї держави, уникають покарання, виїхавши за її межі. Іншим шляхом уникнення відповідальності є вчинення злочину, який розглядає країна перебування злочинця як політичний. На думку правоохоронців такої країни, запит за вчинення звичайного правопорушення направлено з метою переслідування або покарання через расову приналежність, релігійні або політичні переконання, і видача може спричинити переслідування підозрюваного [5]. Важливу роль у поширенні невидачі злочинців відіграв Типовий договір про видачу від 14 грудня 1990 р., прийнятий на 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, який містить загальноприйняте формулювання: “Особу, яка переховується від правосуддя, не буде видано, якщо вимога про видачу її спричинена злочином чи провиною релігійного та політичного характеру” [6]. Злочинців не видають і за обставин, якщо компетентними органами країни, що надсилає запит, за аналогічний злочин чи правопорушення було винесено вирок або вступила в силу постанова про припинення провадження у справі. Якщо минув термін давності або оголошено амністію, підозрюваного також можуть не видати [5].

На нашу думку, узгодження зв'язків між силовими структурами допоможе ефективно взаємодіяти з колегами як усередині країни, так і на міжнародній арені у протидії злочинності та правопорушенням.

Міждержавне співробітництво є не тільки умовою протидії злочинності, а й важливим профілактичним засобом. Усі країни мають усвідомлювати, що жодна з них не захищена від міждержавної злочинності, тому нагальною потребою є розроблення гнучкого й однотипного використання правозастосовного простору, який значною мірою сприятиме обмеженням злочинних виявів.

Стосовно питання екстрадиції як в Україні, так і в інших країнах гостро постала проблема законодавчого характеру. Наприклад, деякі діяння, згідно з чинним законодавством, кваліфікують як кримінальні злочини, а в інших країнах за них передбачено покарання адміністративного характеру. Друга проблема – це неповні запити, що надходять до НЦБ Інтерполу, які потребують додаткової інформації. Останніми роками актуальною є проблема фінансування процедури екстрадиції. Правоохоронні органи проводять значну роботу щодо затримання злочинця, але для його видачі необхідних коштів бракує, оскільки статті витрат на зазначені процедури бюджетом не передбачено [7]. Упроваджуючи правові норми, необхідно паралельно знаходити джерела для цільового виконання поставлених завдань за матеріальної підтримки з боку держави. В основу заходів, яких уживають країни СНД у протидії злочинності, має бути закладено ефективні організаційно-управлінські методи роботи, а як стратегічні заходи захисту необхідно використовувати сучасні технічні розробки й технології. Тому для міждержавного співробітництва надзвичайно важливо забезпечити створення могутньої глобальної інфраструктури взаємодії та більш ефективних механізмів співробітництва [8].

Отже, окреслені заходи протидії злочинності вимагають не тільки подальшого фактичного зміцнення міждержавного співробітництва, а й якісного розуміння першочергових завдань і мети такої взаємодії. Керівники на національних рівнях, тобто ті державні посадові особи, які мають можливість налагодити, підтримати й розвивати міждержавне співробітництво у протидії злочинності, а також корегувати та стежити за його перебігом і нести за це відповідальність, повинні володіти спеціальними знаннями для прийняття раціональних рішень [9].

Висвітлені вище питання лежать в основі теоретичного обґрунтування міждержавного співробітництва у сфері попередження міждержавної злочинності. І, як свідчить практика, до вивчення та обговорення головних питань міждержавного співробітництва не завжди долучаються інші держави. Аналіз свідчить, що є так званий ритуальний і практичний підходи до розв'язання цієї проблеми. Перший підхід поєднано з публічними заявами про готовність міждержавного співробітництва, а другий свідчить про фактичне співробітництво між двома чи більше країнами у накопиченні інформації, проведенні оперативно-розшукових заходів, конфіскацій активів злочинного походження, видачі кримінальних злочинців тощо. Саме політична воля й заінтересованість щодо міжнародного співробітництва формують основу для проведення спільних практичних операцій і міждержавне співробітництво буде ефективним лише тоді, коли зусилля в межах такого співробітництва даватимуть усім країнам більше переваг, ніж окрема держава може отримати від своїх індивідуальних дій. Цей процес узгодження буде проходити значно простіше, якщо ефективність міждержавного співробітництва країн й індивідуальна зацікавленість та інтереси країн будуть взаємними. Що більше країн дійдуть висновку стосовно проблем, пов'язаних з індивідуальними діями у сфері протидії злочинності й торгівлі людьми, то більша ймовірність того, що вони з належною увагою ставитимуться до міждержавних ініціатив у цьому напрямі. Що більше вони застосовують міждержавне співробітництво і більш законним воно є, то ефективнішими будуть заходи протидії злочинності.

Таким чином, вважаємо за доцільне зазначити, що міждержавне співробітництво у сфері протидії злочинності й торгівлі людьми є одним із важливих факторів організації боротьби з цим явищем. Ефективність цього співробітництва значною мірою залежить від бажання й можливостей країн до взаємної співпраці в цьому напрямі, тому під час вирішення вказаних питань необхідно, передусім, звертати увагу й максимально реалізовувати свої наміри щодо співробітництва як офіційного, так і неофіційного, як на рівні урядів країн, так і на рівні відповідних правоохоронних структур, як з окремих питань, так і з загальних проблем протидії злочинності.

Дії правоохоронних органів зарубіжних країн мають ґрунтуватися на застосуванні відповідних нормативних актів, які необхідно вдосконалити. Це дасть змогу фактично зрівняти національне законодавство в питаннях протидії злочинності й торгівлі людьми [10].

Сьогодні необхідно забезпечити сприятливі умови для екстрадиції. Наприклад, для ефективного вирішення питання видачі злочинців пропонуємо створити у прикордонних районах суміжних держав пункти прийому-передачі засуджених і злочинців. Це може бути міжнародний акт взаємодопомоги та співпраці між країнами у сфері протидії злочинності й торгівлі людьми. У зв'язку з удосконаленням проведення процедури екстрадиції, багатьом злочинцям, які сподівалися уникнути покарання, доведеться відповісти за вчинене. Кожен правопорушник має зрозуміти, що нині втеча за кордон не гарантує уникнення від покарання.

Отже, для ефективної співпраці та взаємодопомоги у протидії міждержавній злочинності й торгівлі людьми потрібно:

застосувати максимальні зусилля для приведення чинного законодавства у відповідність із поточними та перспективними завданнями боротьби зі злочинністю;

активно використовувати в законотворчій роботі модельні закони у сфері боротьби зі злочинністю, прийняті Міжпарламентською асамблеєю держав;

у пріоритетному порядку розглядати питання ратифікації міждержавних договорів у сфері боротьби зі злочинністю й торгівлею людьми;

на основі пропозицій правоохоронних органів і науково-дослідних установ удосконалювати систему правових, економічних та інших заходів, що перешкоджатимуть проникненню криміналу до законодавчої, виконавчої та судової влади країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зимин В. Международное сотрудничество в области борьбы с преступностью и охраны общественного порядка / В. Зимин, И. Зубов. – М., 1993.
2. Міліція України. – 2002. – № 2.
3. Сборник нормативных актов, регулирующих взаимодействие государств – участников СНГ в борьбе с преступностью. – Минск, 1998. – Вып. 1.
4. Звіт Міністерства внутрішніх справ перед українським народом // Міліція України. – № 2. – 2003.

5. Лукашук Й. Выдача обвиняемых и осужденных в международном праве / Й. Лукашук, А. Наумов. – М., 1998.
6. Документы ООН. Резолюция Генеральной Ассамблеи 45/116.
7. Лихова С. Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції / С. Лихова, М. Свистуленко // Право України. – 2001. – № 1. – С. 120–124.
8. Міждержавна програма спільних заходів боротьби з організованою злочинністю й іншими видами небезпечних злочинів на території держав – учасниць СНД на період 2001–2003 рр.
9. Васильєв Г. Борьба с терроризмом: комплексный подход / Г. Васильев // Вісник прокуратури. – 2000. – № 2. – С. 59–61.
10. Міжнародні договори між Україною та іншими державами про діяльність ОВС. – К., 1997.